

JUSTITSMINISTERIET

Dato: 10. marts 2023
Kontor: Strafferetskontoret
Sagsbeh: Rune Kistrup
Sagsnr.: 2022-730-0458
Dok.: 2651984

Notits om de foreløbige erfaringer med videoafhøring af forurettede i voldtægtssager

1. Indledning

Siden den 1. januar 2022 har det været muligt for politiet at tilbyde personer, der anmelder at have været udsat for voldtægt, at politiets afhøring af vedkommende optages på video med henblik på anvendelse af optagelsen som bevis under retssagens hovedforhandling. Efter de tidligere regler kunne der som udgangspunkt kun ske videoafhøring i sager om voldtægt, hvis forurettede var under 15 år.

Indførelsen af muligheden for videoafhøring af forurettede på 15 år eller derover i voldtægtssager var en del af flerårsaftalen om politiets og anklagemyndighedens økonomi 2021-2023. Initiativet tog afsæt i en anbefaling fra et ekspertpanel, der i 2018 og 2019 var nedsat for bl.a. at se nærmere på voldtægtsorfes vej gennem retssystemet og forebyggelse af voldtægter. Ekspertpanelet pegede bl.a. på, at den første afhøring af forurettede og tilstrækkelig dokumentation heraf har en vigtig betydning for sagens efterfølgende behandling og vurdering. Samtidig havde psykologer og flere ofre for voldtægt i offentligheden peget på, at gentagne afhøringer, herunder navnlig vedrørende de seksuelle handlinger i voldtægten, virkede traumatiserende.

Justitsministeriet er efterfølgende blevet bekendt med, at ordningen kun anvendes i begrænset omfang i praksis, hvilket bl.a. kan skyldes, at nogle bistandsadvokater fraråder forurettede at blive videoafhørt.

Problemstillingen blev bl.a. rejst i forbindelse med et spørgsmål fra Folketingets Retsudvalg stillet efter ønske fra Karina Lorentzen Dehnhardt (SF).

Slotsholmsgade 10
1216 København K.

T +45 7226 8400
F +45 3393 3510

www.justitsministeriet.dk
jm@jm.dk

Der henvises til Justitsministeriets besvarelse af 18. marts 2022 af spørgsmål nr. 613 (Alm. del) fra Folketingets Retsudvalg.

Justitsministeriet har efterfølgende drøftet bistandsadvokaternes bekymringer, jf. pkt. 3 nedenfor, på et møde med repræsentanter fra Advokatsamfundet med deltagelse af Rigsadvokaten og Rigspolitiet. Til brug for mødet har Rigsadvokaten og Rigspolitiet foretaget en høring af landets politikredse om deres foreløbige erfaringer med ordningen.

Det er Justitsministeriets samlede vurdering, at der på nuværende tidspunkt ikke er grundlag for at justere på ordningen om videoafhøring af forurettede i voldtægtssager, da det nuværende erfaringsgrundlag er for sparsomt. Ministeriet vil dog igangsætte en evaluering af ordningen ved udgangen af 2023, når ordningen har været i kraft i 2 år.

Nedenfor beskrives formålet med og indholdet af retsplejelovens regler om videoafhøring i voldtægtssager (pkt. 2). Derefter redegøres der for de udfordringer, som Advokatsamfundet, Rigsadvokaten og Rigspolitiet har peget på, og Justitsministeriets overvejelser i den forbindelse (pkt. 3).

2. Det juridiske grundlag

Når politiet modtager en anmeldelse fra en person, der angiver at have været udsat for en voldtægt, jf. straffelovens § 216, eller voldtægt ved andet seksuelt forhold end samleje, jf. straffelovens § 225, jf. § 216, skal politiet ved den første egentlige afhøring af forurettede tilbyde den pågældende videoafhøring. Der er tale om et tilbud til forurettede, og den forurettede har således mulighed for at fravælge videoafhøring og i stedet afgive forklaring til politiet uden brug af video. Et fravalg af videoafhøring vil samtidig betyde, at forurettede ved en evt. senere hovedforhandling af straffesagen i retten vil skulle afgive fuld forklaring og ikke – som det er udgangspunktet i tilfælde af videoafhøring – vedstå sin videooptagne forklaring og besvare supplerende spørgsmål.

Optagelsen af videoafhøringen kan forevises under sagens behandling i retten som en del af bevisførelsen, jf. retsplejelovens § 872. I praksis vil den forurettede under hovedforhandlingen blive spurgt, om vedkommende kan vedstå sig den videooptagne forklaring, hvorefter anklageren og forsvarsadvokaten får mulighed for at stille supplerende spørgsmål til den forurettede.

Det fremgår af forarbejderne¹, at videoafhøring af den forurettede skal gennemføres hurtigst muligt og som udgangspunkt inden for 4 uger. Det kan i nogle tilfælde af hensyn til efterforskningen og sagens oplysning være hensigtsmæssigt, at videoafhøringen først gennemføres, når der i den indledende efterforskning er skabt større klarhed over hændelsesforløbet. Det vil dog på samme måde som efter videoafhøringsordningen for navnlig børn og unge være et krav, at hensynet til at beskytte den forurettede ikke taler imod, at videoafhøring først foretages på et senere tidspunkt.

Politiets videoafhøring af den forurettede gennemføres i et særligt indrettet lokale og skal i videst muligt omfang foretages af særligt uddannede afhørere. I afhøringslokalet skal der som udgangspunkt alene være den forurettede og afhøreren til stede. Forsvarsadvokaten, bistandsadvokaten og de øvrige personer, der overværer afhøringen, vil skulle befinde sig i et andet lokale (monitorrummet) og stille spørgsmål efter behov. Anklageren kan også overvære afhøringen i monitorrummet og stille spørgsmål efter behov.

Den mistænkte har ikke adgang til at overvære videoafhøringen, jf. retsplejelovens § 745 e, stk. 3, 1. pkt. Den mistænkte skal dog snarest muligt have adgang til sammen med sin forsvarer at gennemse videoptagelsen hos politiet, jf. retsplejelovens § 745 e, stk. 3, 2. pkt.

3. Udfordringer ved de nuværende regler om videoafhøring i voldtægtsager

I det følgende gennemgås de udfordringer, som Advokatsamfundet, Rigsadvokaten og Rigspolitiet har peget på, samt Justitsministeriets overvejelser i den forbindelse.

3.1. Bistandsadvokatens tilstedeværelse i monitorrummet

3.1.1. Repræsentanterne fra Advokatsamfundet har anført, at det er problematisk, at bistandsadvokaten ikke fysisk må sidde ved siden af den forurettede under videoafhøringen, men i stedet skal opholde sig i monitorrummet. Dette indebærer, at den forurettede ikke har adgang til bistandsadvokatens støtte, bistand og vejledning under afhøringen, hvilket stiller den forurettede ringere end ved en fonetisk (lydoptaget) afhøring.

¹ Folketingstidende 2021-22, tillæg A, L 14 som fremsat, s. 25.

Rigspolitiet har oplyst, at flere politikredse har udtrykt bekymring for, at det vil være uhensigtsmæssigt for kontaktetableringen mellem afhøreren og den forurettede samt virke forstyrrende på afhøringen, hvis bistandsadvokaten opholder sig i afhøringsrummet. Rigspolitiet har i den forbindelse henledt opmærksomheden på, at der på trods heraf bør være mulighed for, at bistandsadvokaten i helt særlige tilfælde, såfremt dette efter en konkret vurdering er påkrævet af hensyn til den forurettede, kan opholde sig i afhøringsrummet.

3.1.2. Efter retsplejelovens § 741 c, stk. 1, har bistandsadvokaten adgang til at overvære afhøringer af den forurettede såvel hos politiet som i retten samt ret til at stille yderligere spørgsmål til den forurettede.

Normalt vil bistandsadvokaten sidde fysisk ved siden af den forurettede under afhøringen hos politiet, så advokaten har mulighed for at vejlede og støtte den pågældende. I sager, hvor der skal foretages en videoafhøring, er det dog kun afhøreren og den forurettede, som må være til stede i afhøringslokalet. Derudover kan der være en tolk, hvis der er behov for det. Bistandsadvokaten og de øvrige personer, som overværer afhøringen, vil i stedet skulle befinde sig i et andet lokale (monitorrym).² Ved videoafhøringer af børn og unge må der i afhøringslokalet normalt også kun være barnet eller den unge samt afhøreren til stede. Derudover kan der være en tolk, hvis der er behov for det. Hvis der er et særligt behov for at styrke barnets eller den unges tryghed, kan der dog tillige være en ”tryghedsskabende person” til stede i afhøringslokalet, men bistandsadvokaten skal opholde sig i monitorrummet.

Det er Justitsministeriets umiddelbare vurdering, at videoafhøringen risikerer at blive svækket som bevis, hvis bistandsadvokaten får mulighed for at opholde sig i afhøringslokalet, idet bistandsadvokatens tilstedeværelse vil kunne påvirke forurettede og dermed dennes forklaring, idet en forurettet i en sårbar position nødvendigvis vil søge kontakt med bistandsadvokaten, herunder ved at holde øje med bistandsadvokatens reaktioner på det, som bliver forklaret af den forurettede. Samtidig risikerer kontakten mellem den særligt uddannede afhører og forurettede at blive forringet, hvilket er egnet til at svække resultatet af afhøringen.

3.2. Videoafhøringen får karakter af en ekstra afhøring

² Rigsadvokatmeddelelsen, afsnittet om videoafhøring i voldtægtssager, pkt. 2.3.

3.2.1. Repræsentanterne fra Advokatsamfundet har desuden anført, at mange forurettede har en forventning om, at de kan slippe for at afgive forklaring i retten eller i det mindste kun skal svare på få supplerende spørgsmål, hvis de bliver videoafhørt, hvilket ikke stemmer overens med bistandsadvokaternes forventning til, hvordan afhøringer under hovedforhandlingerne vil forløbe, hvis sagerne kommer for retten.

Det blev i den forbindelse bemærket af Rigsadvokaten og Rigspolitiet, at politikredsene har oplyst, at der er risiko for, at afhøringsstemaet på tidspunktet for videoafhøringen afviger fra det bevistema, der foreligger under hovedforhandlingen, og at forsvareren af taktiske årsager kan vælge ikke at stille supplerende spørgsmål under videoafhøringen for i stedet at stille spørgsmålene i retten, hvilket kan medføre, at også anklageren kan føle sig nødsaget til at stille flere supplerende spørgsmål. Konsekvensen heraf kan være, at den forurettede risikerer at skulle besvare så mange supplerende spørgsmål, at afhøringen i retten reelt får karakter af en egentlig genafhøring. Derudover kan det forekomme, at forurettede efterfølgende husker hændelsen anderledes og derfor skal uddybe eller ændre sin tidligere forklaring.

3.2.2. En forurettet, der er videoafhørt i medfør af retsplejelovens § 745 e, stk. 1, nr. 5, det vil sige en forurettet på 15 år eller derover i en voldtægtssag, har pligt til at møde som vidne i retten. Vidnepligten indebærer, at forurettede vil skulle svare på, om vedkommende kan vedstå sig sin videooptagne forklaring samt svare på spørgsmål i øvrigt.

Det er forudsat i forarbejderne³, at de supplerende spørgsmål ikke bør have karakter af en egentlig genafhøring af forurettede, og at spørgsmål til forhold, der efter rettens vurdering er tilstrækkeligt belyst ved videoafhøringen, bør afskæres i medfør af retsplejelovens § 864, efter hvilken retten kan beslutte at afslutte bevisførelsen enten i det hele eller om et enkelt punkt, inden alle beviserne er fremført.

Der vil dog i praksis ofte kunne være tale om en vanskelig balancegang, da det har afgørende betydning for retssikkerheden og den tiltaltes mulighed for at varetage sit forsvar, at forsvareren kan stille supplerende spørgsmål. Det vil efter Justitsministeriets vurdering ikke være forsvarligt fra lovgivers side at foreslå regler om begrænsning af adgangen til at stille spørgsmål til forurettede. Det må i stedet bero på den konkrete retsledelse.

³ Folketingstidende 2021-22, tillæg A, L 14 som fremsat, s. 64.

Efter Justitsministeriets vurdering kan en del af udfordringen løses ved, at politiet gennemfører videoafhøringen på et senere tidspunkt i efterforskningsfasen, men dette kan dog samtidig afføde andre udfordringer i sagen.

Hvorvidt der bør ske en forlængelse af den tidsperiode, inden for hvilken politiet skal foretages videoafhøringen, beror således på en afvejning af flere – til dels modsatrettede – hensyn, herunder hensynet til efterforskningen og sagens oplysning samt hensynet til at få afhørt den forurettede inden en evt. behandling af forurettede.

Det fremgår herom af forarbejderne, at videoafhøring af den forurettede skal gennemføres hurtigst muligt og som udgangspunkt inden for 4 uger. Formålet med at afhøre den forurettede på et tidligt tidspunkt er at sikre den forurettedes erindring om forholdet og at skåne den forurettede for at blive afhørt på et tidspunkt, hvor en eventuel behandling af den forurettede er i gang. Herudover kan en afhøring inden for kort tid efter anmeldelsen være med til at mindske forurettedes egen frygt for at glemme væsentlige detaljer.

Det fremgår endvidere af forarbejderne⁴, at det i nogle tilfælde af hensyn til efterforskningen og sagens oplysning kan være hensigtsmæssigt, at videoafhøringen først gennemføres, når der i den indledende efterforskning er skabt større klarhed over hændelsesforløbet. Det er dog et krav, at hensynet til at beskytte den forurettede ikke taler imod, at videoafhøring først foretages på et senere tidspunkt.

Fordelen ved at gennemføre videoafhøringen på et senere tidspunkt er, at der generelt vil være større klarhed over bevistemaet i sagen, når videoafhøringen gennemføres, hvilket vil gøre det nemmere at skære afhøringen til og få stillet de rigtige spørgsmål. Omvendt kan det dog anføres, at en sådan ændring netop går imod et af hovedformålene med videoafhøringsordningen, som er at få sikret den forurettedes forklaring på et så tidligt tidspunkt som muligt og skåne den forurettede for at afgive forklaring efter, at en eventuel behandling, f.eks. terapi, er sat i gang.

Det bemærkes, at det kan forlænge sagsbehandlingstiden i de enkelte straffesager, hvis videoafhøringen gennemføres på et senere tidspunkt, idet videoafhøringen ofte er et af de vigtigste beviser i sagen. Det vil kunne vanskeliggøre politiets og anklagemyndighedens mulighed for at opfylde de

⁴ Folketingstidende 2021-22, tillæg A, L 14 som fremsat, s. 25.

måltal, der politisk er opsat for sager om personfarlig kriminalitet, herunder voldtægt, som navnlig har til formål, at forurettede hurtigst muligt kan komme videre i sin tilværelse.

3.3. Ubehaget ved at overvære afspilningen af sin egen videoafhøring

3.3.1. Repræsentanterne fra Advokatsamfundet har derudover anført, at det for nogle forurettede virker ubehageligt at skulle overvære afspilningen af sin egen videoafhøring i retten.

3.3.2. Som det fremgår af forarbejderne⁵, var Justitsministeriet i sin tid opmærksom på, at fremgangsmåden ved videoafhøringer i voldtægtssager ikke giver forsvareren de samme muligheder for at afhøre vidnet som ved afhøring under hovedforhandlingen, hvilket kan forringe tiltaltes mulighed for at varetage sit forsvar. Justitsministeriet fandt dog, at de retssikkerhedsmæssige betænkeligheder i det væsentligste kunne imødegås ved, at forurettede skulle møde i retten og blive spurgt, om vedkommende kan vedstå sig sin videooptagne forklaring, og besvare supplerende spørgsmål.

Forudsætningen for at kunne tage stilling til, om forurettede kan vedstå sig sin forklaring, er, at den forurettede ser eller i det mindste lytter til afspilningen af den videooptagne forklaring. Det er Justitsministeriets vurdering, at det vil indebære en væsentlig forringelse af retssikkerheden, hvis forurettede ikke overværer afspilningen af den videooptagne forklaring i retten. Det bemærkes, at forurettede har mulighed for at fravælge videoafhøringsordningen.

3.4. Mistænktens mulighed for at gennemse forurettedes forklaring forud for sin egen afhøring

3.4.1. Repræsentanterne fra Advokatsamfundet har oplyst, at det kan være forbundet med et stort ubehag for den forurettede, at den mistænkte har mulighed for at gennemse videoafhøringen, inden der er taget stilling til tiltaltespørgsmålet og sagens oversendelse til retten, idet den forurettede befinder sig i en sårbar situation på optagelsestidspunktet. Derudover rummer en videoafhøring væsentligt flere intime og personlige detaljer end en almindelig forklaring til politirapport, hvilket ligeledes kan være med til at øge ubehaget.

⁵ Folketingstidende 2021-22, tillæg A, L 14 som fremsat, s. 24.

Rigspolitiet har oplyst, at den mistænkte mulighed for at gennemse forurettedes forklaring forud for egen afhøring hos politiet kan føre til, at den mistænkte har mulighed for at tilpasse sin forklaring ud fra den forurettedes forklaring, ligesom mistænkte erindring om det passerede kan blive ”forurennet” af forurettedes forklaring.

3.4.2. Det fremgår af retsplejelovens § 745 e, stk. 3, 1. pkt., at den, der er mistænkt eller sigtet, ikke har adgang til at overvære videoafhøringen. I stedet skal den pågældende snarest muligt have adgang til sammen med sin forsvarer at gennemse videooptagelsen hos politiet, jf. retsplejelovens § 745 e, stk. 3, 2. pkt. Herved får den mistænkte/sigtede mulighed for at vurdere, om den forurettedes forklaring giver anledning til at anmode om, at der stilles yderligere spørgsmål til den pågældende.

Ifølge forarbejderne til retsplejelovens § 745 e, stk. 3⁶, bør det tilstræbes, at den mistænkte/sigtede gennemser videooptagelsen så hurtigt som muligt efter gennemførelsen af videoafhøringen – eventuelt samme dag – og så vidt muligt inden for en til to uger efter afhøringen.

Hvis den mistænkte eller forsvareren vil modsætte sig, at videoafhøringen anvendes som bevis under hovedforhandlingen, skal den pågældende senest 4 uger efter videoafhøringens foretagelse indbringe spørgsmålet for retten, jf. retsplejelovens § 745 e, stk. 4, 1. pkt.

Da den mistænkte/sigtede ikke har adgang til at overvære afhøringen af den forurettede, tilsiger hensynet til mistænkte/sigtedes retssikkerhed, at den pågældende skal have mulighed for at gennemse videoen sammen med sin forsvarer med henblik på at vurdere, om der skal stilles supplerende spørgsmål ved en evt. genafhøring. Forsvareren vil ofte først være i stand til at stille relevante spørgsmål til den forurettede efter at have gennemset videoen sammen med den mistænkte/sigtede. Det er derfor væsentligt, at den tiltalte får mulighed for at gennemse videoafhøringen i god tid, inden der rejses tiltale i sagen.

Det bemærkes, at forurettede har mulighed for at fravælge videoafhøringsordningen.

3.5. Muligheden for at føre tiltalte ud under forurettedes forklaring

⁶ Folketingstidende 2002-03, tillæg A, L 117 som fremsat, s. 35.

3.5.1. Endelig oplyste repræsentanterne fra Advokatsamfundet, at nogle bistandsadvokater har den opfattelse, at der ikke kan gives tilladelse til, at tiltalte føres ud af retten under afspilningen af videoafhøringen, hvorfor de fraråder deres klienter at tage imod tilbuddet om videoafhøring af denne grund.

Rigsadvokaten har oplyst, at der er kendskab til, at Østre Landsret i en kendelse af 2. februar 2023 uden yderligere begrundelse har bemærket, at der ikke er hjemmel i retsplejelovens § 856, stk. 1, til at bestemme, at tiltalte skal føres ud under afspilningen af videoafhøringen. Det kan på den baggrund overvejes at præcisere bestemmelsen, så den udtrykkeligt omfatter hele afhøringen af vidnet, herunder også afspilningen af videoafhøringen i voldtægtssager.

3.5.2. Det følger af retsplejelovens § 856, stk. 1, at retten kan beslutte, at tiltalte skal forlade retslokalet, mens et vidne afhøres, når særegne grunde taler for, at en uforbeholden forklaring ellers ikke kan opnås.

Efter retsplejelovens § 845, stk. 1, nr. 6, kan retten desuden efter anmodning fra anklagemyndigheden, forsvareren eller et vidne forud for hovedforhandlingen træffe afgørelse om, at tiltalte skal forlade retslokalet, mens et vidne afhøres, jf. § 856, stk. 1, 4 eller 8. Det er op til retsformanden at vurdere, om der på dette tidspunkt forud for hovedforhandlingen er grundlag for at fastslå, at tiltaltes tilstedeværelse i retten vil kunne afholde vidnet fra at afgive en sandfærdig forklaring. Det betyder, at forurettede efter anmodning i praksis i nogle tilfælde vil kunne få afklaret på forhånd, om tiltalte vil være til stede under forurettedes supplerende afhøring under hovedforhandlingen.

Det følger af retsplejelovens § 741 a, stk. 2, 1. pkt., at retten beskikker en bistandsadvokat for forurettede i voldtægtssager, medmindre den pågældende efter at være vejledt om retten til beskikkelse af advokat frabeder sig det. Bistandsadvokaten vil bl.a. kunne hjælpe med at fremsætte begæring efter retsplejelovens § 845, stk. 1, om forhåndsafgørelse om, at tiltalte skal forlade retslokalet, mens et vidne afhøres.

Det bemærkes, at Justitsministeriet tidligere har tilkendegivet, at udvidelsen af retsplejelovens § 745 e til at omfatte mulighed for videoafhøringer af forurettede i voldtægtssager ikke medførte ændringer i adgangen efter § 856, stk. 1, til, at retten kan beslutte, at den tiltalte skal forlade retslokalet, mens et vidne afhøres, og at retten derfor også i straffesager, hvor forurettedes forklaring afgives med udgangspunkt i en afspilning af den optagede afhø-

ring hos politiet, efter en konkret vurdering kan træffe afgørelse om, at den tiltalte skal forlade retslokalet, imens afhøringen afspilles, og forurettede afgiver forklaring. Der henvises til Justitsministeriets besvarelse af 18. marts 2022 af spørgsmål nr. 613 (Alm. del) fra Folketingets Retsudvalg.

4. Samlet vurdering

Udvidelsen af videoafhøringsordningen i retsplejelovens § 754 e trådte i kraft den 1. januar 2022, og ordningen har således kun været i kraft i en kortere periode.

Rigsadvokaten og Rigspolitiet har bl.a. oplyst, at der er begrænsede erfaringer med ordningen i sin helhed og særligt for så vidt angår afspilningen af videooptagne forklaringer i retten.

Det er Justitsministeriets samlede vurdering, at der på nuværende tidspunkt ikke er grundlag for at justere på ordningen om videoafhøring af forurettede i voldtægtssager, da det nuværende erfaringsgrundlag er for sparsomt.

Justitsministeriet vil igangsætte en evaluering af ordningen ved udgangen af 2023, når ordningen har været i kraft i 2 år.